

Motion till riksdagen 2005/06:So469

av Erik Ullenhag m.fl. (fp)

Socialtjänst för egenmakt

Motionen delad mellan flera utskott

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	1
Förslag till riksdagsbeslut	2
Motivering.....	3
En liberal vision	3
Värderingar för en bättre socialtjänst	4
Socialtjänstens dubbla uppgifter	5
Utveckling genom mångfald	5
Utbildning	6
Karriärmöjligheter i socialtjänsten	7
Tillsyn	7
Jobb i stället för bidrag.....	8
Respekt och valfrihet – förtroendekontrakt	9
Rättssäkerhet	10
Missbrukarvården.....	10
Hemlöshet ska inte accepteras.....	11
Garanti för tak över huvudet och bostad efter behov	12
Vård – också för hemlösa.....	12
Volontärarbete för ett mänskligare samhälle	13
Våld i nära relationer.....	13
Prostitution.....	13
Övriga frågor.....	14

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om problemen med socialtjänstens dubbla roller och hur upphandling kan minska problemen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ökad mångfald i socialtjänsten.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om socionomutbildningen.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om karriärmöjligheter i socialtjänsten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tillsynen av socialtjänsten.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om respekt och valfrihet.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökad rättssäkerhet i socialtjänsten.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om boende för hemlösa.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bättre samverkan för att motverka prostitution.²

¹ Yrkande 3 hänvisat till UbU.

² Yrkande 9 hänvisat till JuU.

Motivering

Få frågor väcker sådant engagemang hos liberaler som den om det glömda Sverige, de människor vars röster sällan hörs i debatten, de som inte har några starka intresseorganisationer att stödja sig på.

Vår vision är en radikalt annorlunda socialtjänst. Valfärden måste skifta perspektiv på djupet: gå från passivt omhändertagande till positivt bejakande av individens egen inneboende kraft. Ska denna förändring vara möjlig måste socialtjänsten ge makt åt den enskilde och präglas av öppenhet, mångfald och enskilda initiativ.

Vi har tagit vår utgångspunkt i de svåra sociala utmaningar vårt land står inför: unga som slås ut tidigt i skolan, ett växande drogberoende, vårdbehandlingar med dåliga – om ens mätbara – resultat, ett utbrett socialbidragsberoende där en allt större andel handlar om långtidsarbetslöshet, ungdomar på glid in i kriminalitet och permanent utanförskap samt hemlöshet och stora brister i omsorgen om psykiskt sjuka.

Många viktiga socialpolitiska reformer har genom åren tillkommit på liberalt initiativ. Men bristerna i den grundläggande valfärden vittnar om att vi aldrig får slå oss till ro. Problemen bottnar inte främst i resursbrist – även om så ibland är fallet – utan i den idé om att lägga livet till rätta för ”hjälplösa klienter”, som alltför länge – i konkurrens med liberala idéer – tillåtits dominera svensk socialpolitik. Nu är tid att bryta ny mark.

Socialtjänstens största problem i dag är bristande kvalitet och dåligt bemötande. Bristande kvalitet därför att det saknas ett kvalitetstänkande; arbetsmetoder utvärderas inte, arbete i socialtjänsten har låg status och utbildningen på socialhögskolorna har klara brister. Dåligt bemötande därför att socialtjänsten saknar respekt för den enskilda individens egna önsningar och utvecklingsförmåga.

Vi vill göra upp med ”ta hand om-perspektivet”. Det leder till att människor passiviserats och stämplas ut. Det leder till att valfriheten begränsas och att människors initiativkraft tas ifrån dem. Vi vill ersätta omhändertagandets vanmakt med tilltrons egenmakt. Vi vill sätta människans egna inneboende möjligheter i centrum.

En liberal vision

Liberalism handlar om att se individen, att tro på människan. Hennes intresse måste alltid sättas före systemets.

Ingenstans, allra minst i socialpolitiken när människan mår som sämst och är som skörast, får hon reduceras enbart till att vara en hjälplös klient. Även den allra trasigaste individen har rätt till värdighet.

Vår utgångspunkt i socialpolitiken – som i alla andra sammanhang – är den enskilde individen. Varje människa är unik och har självklara och okränkbara rättigheter. Det enkla faktum att bara för att du har ett visst namn,

Fel! Okänt namn på

ett visst ursprung, en viss nationalitet eller en viss familjesituation så ska inte dina möjligheter och livschanser få begränsas.

Sociala orättvisor och det sociala arvet är en liberal utmaning. Men denna utmaning möter vi inte genom att eftersträva likhet, att stöpa i samma form. Däremot måste vi bryta individens maktlöshet, och så gott det någonsin går skapa förutsättningar för en de rättvisa chansernas jämlikhet.

Vi drivs av en vilja att ge människor – oavsett bakgrund – goda chanser att förverkliga sina drömmar och visioner. Därför måste vi våga pröva nya sätt att bryta onda cirklar.

Utrymmet för spännande visioner i socialpolitiken är stort. Visioner som hämtar sin näring i socialt engagemang och som får sitt utlopp i nyfiken öppenhet inför vilken kraft som kan frigöras bara vi släpper socialtjänsten loss.

Värderingar för en bättre socialtjänst

Med egenmakt och bejakande av den enskildes inneboende förmåga till förändring vill vi öka respekten för den enskilde, höja kvaliteten i socialtjänsten och skapa framtidstro i en sektor som alltför länge präglats av trötthet och uppgivenhet.

Vår dröm är att den grundläggande välfärden präglas av följande:

- **Egenmakt.** Socialtjänsten ska förknippas med stor respekt för den enskilde och stor förmåga att ge människor som befinner sig i en utsatt livssituation makt över sina egna liv.
- **Respekt.** Den enskilde ska stå stark i mötet med socialtjänsten, hennes valfrihet, integritet och rättssäkerhet måste tas till vara väl.
- **Resultat.** Utvärderingar ska visa att socialtjänsten når mycket goda resultat och att den visar stor ödmjukhet och öppenhet att förändra arbetsformerna när och om så inte är fallet. Metoder som inte är verksamma ska utmönstras och nya bör prövas.
- **Valfrihet.** Den enskildes valfrihet ska stärkas genom att det finns en rik mångfald av aktörer som ägnar sig åt professionellt socialt arbete – från en uppskattad personal i offentlig regi till de psykologer/psykoterapeuter som i årtionden hyrts in för att bl.a. göra barnutredningar och genomföra olika terapier, socionomer som ”öppnat eget” och bemanningsföretag som fungerar som jobbstödare åt långtidsarbetslösa m.fl.
- **Mångfald.** Socialsekreterare m.fl. som ägnar sig åt socialt arbete ska ha tillgång till en rik flora av arbetsgivare, arbetsmetoder och utbildningsmöjligheter.
- **Framtidstro.** Professionellt socialt arbete ska vara ett framtidsyrke. Socionomutbildningen ska hålla en sådan klass att de nyutexaminerade studenterna känner sig redo att tackla de utmaningar som väntar dem.
- **Vitalitet.** Den socialpolitiska debatten ska präglas av stor vitalitet, nya spännande forskningsrön och visioner.

Vår dröm kan bli verklighet. Sverige kan bli bättre på socialt arbete. Det kräver dock både ifrågasättande och förändringsvilja.

Socialtjänstens dubbla uppgifter

Det sociala arbetets stödjande respektive myndighetsutövande funktioner bör skiljas tydligare åt. Många socialsekreterare kan vittna om att det finns en konflikt mellan de två uppgifterna. I en FoU-rapport från Stockholm (2001:1) beskrivs detta problem så här: ”Spänningen mellan myndighetsutövning och stödjande arbete och det korstryck av olika krav och förväntningar som många socialarbetare upplever i det dagliga arbetet motverkar förnyelse. Detta och brist på belöningsystem leder till att man flyr till och behåller ett socialadministrativt förhållningssätt, där det sociala arbetet i många fall reduceras till ärendehandläggning.”

Genom upphandling av tjänster kan den egna personalen få tydligare uppdrag, t.ex. skilda från behandlingsarbete. Därmed slipper man den rättsosäkerhet som i dag kan upplevas genom sammanblandningen av hjälp och maktutövning. Den administrativa verksamheten kan minskas betydligt och arbetet inriktas på målsättning, utvärdering och kvalitetskontroll.

Många socialsekreterare kan vittna om den chock det innebär att som nyutexaminerad börja arbeta exempelvis på en avdelning för ekonomiskt bistånd. Utbildningens honnörsord om att stå på klientens sida, höga ambitioner om ”förståelse” och ”hjälp”, ersätts snabbt av kontrollantens uppgift att misstänksamt granska om den bidragssökande verkligen följer reglerna och uppfyller kraven. Kanske bör man redan i utbildningen skilja på olika vägval inom yrket. Det bör i varje fall på fältet göras en åtskillnad mellan den som ska stödja och hjälpa respektive den som ska kontrollera och granska. Det vårdinriktade arbetet, frivilligt eller inte, utförs av specialister som är anställda eller egna företagare. Som egna företagare kan de ha många uppdragsgivare och därmed fördjupa sina specialiteter. De kan få sina uppdrag av myndigheten eller ännu hellre väljas av den som ska behandlas. Detta bör ges regeringen till känna.

Utveckling genom mångfald

Vi i Folkpartiet är självfallet positiva till att utvecklingen mot flera aktörer i socialtjänsten fortskrider. Vi har mycket goda erfarenheter av den stora del inom socialtjänsten som i dag bedrivs i mångfald. Fler aktörer innebär förtjänster i form av att hjälp tillhandahålls där kommunen inte hinner med, hjälp som ger värdefulla impulser, sporrar till metodutveckling och nytänkande samt kan bidra till att stärka den enskildes ställning.

Folkpartiet vill gå vidare och släppa in en stor mängd enskilda alternativ i socialtjänsten. Den allra bästa metoden är att tillämpa pengsystem. Detta är

Fel! Okänt namn på

att föredra eftersom det skapar en stabilitet som gör att entreprenörer vågar satsa. I de fall där pengssystem inte går att tillämpa behövs det i gengäld en trovärdig plan för långsiktig och kontinuerlig upphandling. Kommunen ska ta fram en handlingsplan som visar att kommunen avser att upphandla kontinuerligt. Detta är viktigt om personal i socialtjänsten ska våga pröva att arbeta i egen regi.

Enskilda alternativ kan självfallet aldrig komma ifråga för uppgifter som rör, eller direkt gränsar till, myndighetsutövning. Det saknas inom socialtjänsten lagstöd för att överlämna förvaltningsuppgifter som innebär myndighetsutövning till enskild. Socialtjänstlagen erinrar om att grundlagen (11 kap. 6 § andra stycket RF) förhindrar att myndighetsutövning läggs ut på enskild utan stöd av lag. Typiska uppgifter inom socialtjänsten som innefattar myndighetsutövning är beslut om olika former av bistånd, stödåtgärder inom individ- och familjeomsorgen, tvångsåtgärder enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt socialnämndens uppgifter enligt föräldrabalken i samband med fastställande av faderskap och underhållsbidrag till barn.

Förutom att det inte är förenligt med grundlagen vore det inte heller – ens om det vore tillåtet – lämpligt att lägga ut myndighetsutövning, eller de delar av utredningsarbete som hör till obligatorisk ärendehandläggning, ”det vill säga befinner sig i gränslandet” till myndighetsutövning, i enskild regi. Riksdagen bör ge regeringen till känna det som anförts om en ökad mångfald i socialtjänsten.

Utbildning

Som socialsekreterare förväntas man efter 3,5 års högskolestudier vara färdig att möta alla de olika krav som kan ställas på den som är verksam inom socialtjänsten. Detta gäller även de allra svåraste utmaningarna som kan förekomma i arbetet. Samtidigt är ofta utrymmet för fortbildning och utveckling av den egna kompetensen mycket begränsat. Löneutvecklingen är flack och belöningen för professionell utveckling därmed högst bristfällig. Ung nyutexaminerad personal ställs ofta inför de svåraste uppdragen då äldre och erfaren personal söker sig bort från yrket på grund av tung arbetsbörda och dålig löneutveckling.

Det går inte att upprätthålla ett högkvalitativt socialt arbete om inte blivande socionomer får en gedigen utbildning. I dag är t.ex. socionomutbildningen bristfällig vad gäller barnkunskap och myndighetsutövning kring misshandlade barn, och föräldrars omsorgssvikt hör till det svåraste en socialarbetare har att handlägga. Högskoleverket har utvärderat landets socionomutbildningar (Rapport 2000:6R). Verket anser att ett gemensamt problem för dessa är att utbildningarna brister i verklighetsanknytning samt att kraven på studenterna och deras resultat är för låga. Högskoleverket fick i uppdrag av regeringen 2002 att tillsammans med Socialstyrelsen se över den sociala omsorgsutbildningen och socionomutbildningen. Det pågår även en beredning

Fel! Okänt namn på

inom Utbildnings- och kulturdepartementet med ny examensordning för socionomutbildningen.

Det är angeläget att arbetet på en höjd kvalitet i utbildningen drivs med kraft. Kunskapskraven bör höjas och utbildningen måste bli tydligare kopplad till den vetenskapliga utvecklingen på det sociala området. Utbildningen måste kvalificera för självständigt arbete som socialsekreterare eller kurator, eftersom detta är de vanligaste yrkena efter socionomexamen. Detta bör ges regeringen till känna.

Karriärmöjligheter i socialtjänsten

Vi vill se en socialtjänst där fortbildning, specialisering och utveckling är en självklar del av arbetet. Det är inte rimligt att likställa den som precis lämnat sin utbildning med den som har 20 år i yrket. Socialtjänstens arbetsuppgifter bör i betydligt högre grad kopplas till graden av erfarenhet och fortbildning. Det behövs tydliga karriärvägar där chefskap och arbetsledning inte är den enda vägen till ökat ansvar och bättre lön.

Socialtjänstens arbetsområden bör skiljas åt mer än vad som är fallet i dag. Den utveckling som finns mot t.ex. specialiserade bidragshandläggare är mycket positiv och bör få efterföljare.

Inom socialtjänsten, liksom inom alla andra områden, behövs det en väl utbildad, kunnig och engagerad personal. Det är också nödvändigt att den enskilde anställda upplever att det finns goda möjligheter till utveckling i arbetet – genom vidareutbildning på högskolenivå för socialsekreterare, kortare utbildningar för andra grupper och ibland även seminarier om aktuella frågor. Inte minst viktigt är att ledare inom verksamheterna får fortbildning för att kunna utveckla sitt ledarskap.

Det är rimligt att den som satsar på vidareutveckling av sin kunskap ska ersättas för detta genom högre lön. Genom utbildningsprogram, satsningar på utvecklingsprojekt m.m. kan karriärtjänster skapas. Detta bör ges regeringen till känna.

Tillsyn

Länsstyrelsen har i dag tillsyn över kommunernas socialtjänst och LSS-verksamhet i länen. Länsstyrelsens tillsynsansvar omfattar dels granskning av enskilda ärenden med anledning av t.ex. klagomål, dels generell tillsyn som genomförs utifrån regleringsbrevets direktiv och ibland egna initiativ. Länsstyrelsen har även en rådgivande funktion till socialnämnder eller motsvarande och allmänhet. Denna sker oftast per telefon. Folkpartiet anser att det är dags för en förnyelse och ett nytänkande vad gäller länsstyrelsens tillsyn. Fokus bör framdeles sättas på en främjande tillsyn i dialog med kommunerna. Socialtjänsten skulle därmed i högre grad kunna förebygga många problem

Fel! Okänt namn på

och bidra till nytänkande och utveckling av verksamheterna. Det särskilda kunnande som finns hos länsstyrelserna skulle kunna spridas ut i kommunerna genom seminarieverksamhet och liknande. På det sättet skulle kommunerna få en större kunskap om hur lagarna ska tillämpas på bästa sätt. Länsstyrelsen skulle också få ökade kunskaper om hur gällande lagstiftning faktiskt fungerar.

När det gäller enskilda klagomål bör också en tidsgräns, t.ex. ett år, anges för när länsstyrelsen ska ha fattat sitt beslut. Erfarenheter har visat att den enskilde ibland får vänta mycket länge på beslut i ärendet. Uppföljning av länsstyrelsens beslut – där kritik, allvarlig kritik eller mycket allvarlig kritik lämnats – bör vara regel och bör ske genom en dialog med såväl tjänstemän som politiker.

Länsstyrelsen skulle också i högre grad än nu kunna samverka med andra tillsynsmyndigheter, t.ex. Socialstyrelsen när det gäller psykiskt störda missbrukare och Skolverket när det gäller barn som misstänks fara illa. En sådan gemensam tillsyn innebär en strävan att undvika att enskilda faller mellan stolarna. Det skulle också bringa större klarhet i respektive huvudmans/verksamhets kompetens och ansvarsområde samt skapa nya infallsvinklar och ett mer samlat grepp i tillsynen.

Det är också viktigt att länsstyrelsens tillsyn utvärderas. I dag gör länsstyrelsen ibland egna bedömningar av effekterna av sin tillsyn. Rimligen bör Socialstyrelsen och allmänheten göra denna bedömning.

På längre sikt vill Folkpartiet ändra Sveriges läns- och landstingsstruktur för att bilda större vårdregioner. I samband med detta skulle det också vara rimligt att föra över tillsynsansvaret till Socialstyrelsens regionala enheter.

Detta bör ges regeringen till känna.

Jobb i stället för bidrag

Att leva på bidrag under en längre tid är passiviserande och nedbrytande. I dag finns tusentals människor i Sverige som lever på socialbidrag trots att de borde kunna försörja sig själva. Deras största problem är att de har vant sig vid att inte räknas, att inte räcka till.

Människor som är fullt arbetsföra ska inte hänvisas till ett passivt bidragstagande. Effektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder ska fokusera på att bryta långvarig arbetslöshet och förhindra permanent utslagning från arbetsmarknaden.

I dag finns det två stora grupper av personer som mer eller mindre permanent försörjs utanför arbetsmarknaden, dels långtidsarbetslösa som i många fall är mottagare av s.k. aktivitetsstöd, dels invandrare som saknar en fast anknytning till den svenska arbetsmarknaden. Till dem kan läggas en tredje grupp som består av ungdomar som varken är etablerade på arbetsmarknaden eller studerar. Dessa är oftast inte kvalificerade för ersättning från a-kassan, och skulle därför inte heller omfattas av de utvidgade åtgärder som ingår i Folkpartiets förslag om omställningsförsäkring.

Folkpartiet föreslår att en jobb- och utvecklingsgaranti införs för långtidsarbetslösa. Syftet ska vara att så snabbt som möjligt slussa över den arbetssökande till den reguljära arbetsmarknaden genom en kombination av individuella åtgärder för att öka den enskildes möjligheter att få jobb och sysselsättning som bryter passivisering och utslagning.

Jobb- och utvecklingsgarantin ska kombinera arbetssökande aktiviteter och kompletterande utbildning med en aktiv sysselsättning i olika samhällsnyttiga arbetsuppgifter. Ett särskilt stöd till kommunerna för detta införs och ersätter tidigare utgifter för vissa arbetsmarknadspolitiska ändamål, främst aktivitetsstödet.

Aktiviteterna i jobb- och utvecklingsgarantin ska ordnas av kommunerna, i enlighet med 4 kap. socialtjänstlagen i samverkan med arbetsförmedling och Försäkringskassan. Ersättning till deltagarna ska motsvara 65 procent av förlorad arbetsinkomst för dem som tidigare haft a-kassa och arbetslöshetsförsäkringens grundbelopp för övriga. Detta ersätter rätten att få långsiktigt försörjningsstöd (socialbidrag) för alla arbetsföra arbetslösa.

Respekt och valfrihet – förtroendekontrakt

”Det är allvarligt att klienter så ofta känner sig kränkta i mötet med socialtjänstens individ- och familjeomsorg.”

Inger Lundberg som ledde Socialtjänstutredningen är tydlig i sin kritik av hur socialtjänsten ibland kan upplevas av dem den är till för att hjälpa. I intervjuboken *På marginalen* som ingick i Socialtjänstutredningen vittnas om den förnedring och utsatthet många känner i mötet med socialtjänsten.

Som liberaler står vi på den enskildes sida. Få uppgifter är viktigare än att värna den enskilda människans rätt till integritet och värdighet i utsatta livssituationer. Socialtjänsten ska så långt det är möjligt ge den enskilde inflytande över behandlingsmetoder och åtgärder. Ytterst handlar det om att socialtjänsten måste reformeras så att den enskildes valfrihet, integritet och rättssäkerhet blir större. En del av åtgärderna är särskilt viktiga i ett perspektiv där även enskilda alternativ i större utsträckning välkomnas i det professionella sociala arbetet.

Ett förtroendefullt förhållningssätt gentemot brukarna är nödvändigt inom socialtjänsten för att motivera enskilda att ta emot hjälp och förändra sin livsföring. Ett ”förtroendekontrakt” mellan socialtjänsten och den enskilde som behöver hjälp bör skrivas. Där ska kommunen förbinda sig till vissa åtaganden. Samtidigt ska den enskilde förbinda sig att delta i åtgärderna och på konkreta punkter förändra sitt liv. Med tiden måste kontraktet utvärderas och utvecklas så att nya mål kan nås. Syftet är att visa tilltro till den enskildes egen kraft och vilja till förändring och ge tydligt besked om vilka insatser man ska få. Förväntningar och krav som varken ställs för högt eller för lågt är utvecklande för individen.

Alla ska ha rätt att bli bemötta med respekt. Socialtjänsten ska garantera den enskildes rättssäkerhet, delaktighet, inflytande och kontinuitet.

Fel! Okänt namn på

Det är viktigt att socialtjänsten är tillgänglig för de människor den berör. Hjälpbehövande ska kunna få kontakt när som helst under dagtid. För akuta problem ska tillgänglighet finnas dygnet runt. En socialjour måste finnas till hands för att t.ex. rycka ut tillsammans med polisen vid familjebråk.

Det är den enskilde som ska bestämma i valet mellan alternativa insatser. Detta är i sig ett viktigt argument varför kommunen inte ska utföra allt i egen regi utan också släppa fram alternativ i enskild regi. Fler aktörer bidrar till att stärka den enskildes ställning då en utveckling mot mer ”fristående” utredningar bidrar till att göra åtskillnaden mellan utredare och beslutsfattare ännu tydligare. Det som här anförts om respekt och valfrihet bör ges regeringen till känna.

Rättssäkerhet

Den enskildes rättssäkerhet bör stärkas ytterligare på flera sätt. Reglerna kring utredningar som syftar till myndighetsbeslut bör skärpas avsevärt. Kvaliteten på dessa, för den enskilde avgörande, utredningar kan skifta på ett oacceptabelt sätt. Det behövs en tydligare lagstiftning kring dessa utredningar, hur de ska se ut och vad de minst bör innehålla. (Jämför med de rättssäkerhetskrav som ställs på polisutredningar.)

Vid utredningar m.m. inom socialtjänsten är det nödvändigt att bevaka enskilda människors rättssäkerhet, integritet och kontinuitet. Det ska slås fast i avtal mellan kommunen och varje privat aktör att utföraren underkastar sig såväl kommunens som länsstyrelsens tillsyn. Brister i handläggningen av t.ex. en utredning ska skadeståndssanktioneras i avtalet.

Reglerna kring sekretesskydd ska förstärkas genom att de för enskild verksamhet ersätts med den strängare regleringen av tystnadsplikt. Vad gäller offentlighetsprincip samt yttrande- och meddelarfrihet ska även detta avtalas om. Det ger fullgott skydd även om grundlagsskyddet inte omfattar alternativ i enskild regi. Genom dessa åtgärder har ett fullgott skydd uppnåtts, och då är det fullt möjligt att ta in privata aktörer i utredningar m.m. inom socialtjänstens område. Riksdagen bör ge regeringen till känna det som här anförts om ökad rättssäkerhet i socialtjänsten.

Missbrukarvården

Kommuner och landsting kan med fördel samverka om missbrukarvård genom att bilda gemensamma nämnder. Därigenom minskar man risken för att missbrukare faller mellan stolarna.

I dag drar sig kommunerna ofta för att skicka missbrukare till behandlingshem av ekonomiska skäl, samtidigt som det för samhällsekonomin som helhet är en stor vinst när en missbrukare lyfts upp ur sin misär. För att undvika sådana missriktade besparingar bör staten finansiera den missbrukarvård

som kräver institutionsplaceringar. Samtidigt ska dessa kostnader neutraliseras för staten enligt finansieringsprincipen på så sätt att de allmänna statsbidragen till kommunerna minskas.

Regeringen har tagit ett steg i rätt riktning genom Kontrakt för livet, en satsning där SiS övertar delar av kostnaden för missbrukarvård enligt LVM. Vi vill gå ett steg längre. Vi menar att staten borde ta huvuddelen av betalningsansvaret för all missbrukarvård på institution, under förutsättning att kommunen kan visa att den har följt alla tillämpliga bestämmelser i socialtjänstlagen, SoL. Vidare måste kommunen ha en plan för hela vårdkedjan, från akut avgiftning till en integrering i samhället.

Hemlöshet ska inte accepteras

Alla människor ska kunna få en säng att sova i på natten. Kampen mot hemlöshet måste drivas med högsta prioritet och på flera fronter. Sverige är ett av de rikare länderna i världen och vi kan aldrig acceptera att människor måste leva som hemlösa. Ingen ska behöva bo på gatan eller i trappuppgångar. Många hemlösa har flera olika problem samtidigt. En tredjedel eller fler är psykiskt sjuka. En stor andel har missbruksproblem i kombination med psykiska problem. Det har skett en dramatisk ökning av psykisk sjukdom bland hemlösa. Andelen hemlösa med en påtaglig psykisk störning som medför behov av behandling eller omvårdnad har i Stockholm ökat från 16 procent år 1993 till 40 procent år 2001. På uppdrag av Socialstyrelsen gjorde kriminolog Jan Flyghed en granskning av alla vräkningar i Sverige åren 1994–1996. Var tionde vräkning rörde en person som tidigare hade bott på institution. Cirka 2 500 tidigare patienter inom psykiatri vräktes åren 1994–1996. Då vräkning kan ses som ett första steg mot utslagning är det mycket viktigt att hitta lösningar som förebygger detta.

I Göteborg finns det nästan 1 200 hemlösa. Av dem är det minst 400 som oftare sover ute än inne och 70–75 av dessa är kvinnor. Cirka 300 är missbrukare och de flesta av dem använder flera droger samtidigt. Nästan hälften är psykiskt sjuka. Nu ökar problemen för de mest utsatta för varje dag. Göteborgs Räddningsmission har en lång kö till sitt boende för akut hemlösa och dess fältarbetare vittnar om att nya människor dyker upp hela tiden. De är allt yngre och allt fler är kvinnor.

För Folkpartiet liberalerna är det uppenbart att den huvudsakliga lösningen på hemlöshetsproblemet är bättre psykiatrisk vård, bättre missbrukarvård och arbete mot fattigdom och utanförskap genom vår politik för arbete i stället för bidrag. Det är få bland de hemlösa som har sin försörjning genom lön från arbete, och andelen har minskat under senare år.

Fel! Okänt namn på

Garanti för tak över huvudet och bostad efter behov

Det ska finnas en tak över huvudet-garanti för alla. Den borgerliga majoriteten i Stockholm införde år 2000 en sådan garanti. Stockholms hemlösa har sedan dess upprepade gånger uttalat sin uppskattning över garantin, som ger rätt till en plats på natthärbärge utan särskild biståndsprövning. Det går inte alltid att hjälpa dessa kantstötta människor med mindre än att nya vägar prövas. Det behövs ökad kunskap och kompetens inom socialtjänsten och beroendevården om hur människor i det totala utanförskapet och med misstro mot myndigheter ska bemötas och motiveras till förändring.

Kommunen har ansvar för att alla människor ska kunna bo på ett sätt som motsvarar deras behov. Bostäder för psykiskt sjuka och en fungerande missbruksvård är en förutsättning för att många av de hemlösa ska ha en chans att komma ur sin svåra situation. Det är viktigt att det sker utbyggnad av boende och stöd av olika slag. De som inte klarar de strikta kraven på att alkohol och droger inte får förekomma, måste också de erbjudas tak över huvudet. Därför krävs det s.k. lågtröskelboenden. Detta ska ses som ett första steg i en ”boendekarriär”, som ska ge hemlösa möjlighet att stegvis anpassa sig till ett ordinarie boende. Det måste säkerställas att fler försöks- och träningslägenheter byggs, och därför ska planerna på dessa finnas med tidigt i planprocessen i samband med nyproduktion av bostäder.

Vård – också för hemlösa

De hemlösa har också stort behov av vård för ohälsa och sjukdom. Deras utsatta situation gör att de är särskilt mottagliga för infektioner och skador. Men den vanliga hälso- och sjukvården är inte anpassad för den som saknar bostadsadress och kanske har svårt att passa tider. Det ska finnas sjuksköterskor och personal med psykiatrisk kompetens tillgängliga på härbärgena. Det behövs därtill särskilda mottagningar för hemlösa – en vårdcentral med mottagning för somatiska sjukdomar, beroendeproblem och psykiska problem, provtagning för hiv/hepatit och medicinsk fotvård. Det ska även finnas möjlighet till tandvård efter remiss. I själva verket kan många hemlösa uppleva dåliga tänder och tandlöshet som ett av sina största problem. Hållpunkt Maria på Södermalm i Stockholm bör kunna stå som modell för fler satsningar av detta slag, dock med en ännu starkare betoning på behovet av uppsökande verksamhet. I Stockholm finns ett antal hemlösa människor i bedrövt skick med svåra kroppsliga sjukdomar, som i viss mån nås av Hållpunkt Marias uppsökande verksamhet. Problemet är att det inte räcker, landsting och kommun bollar i dag dessa mellan sig och de hemlösa får inte den sjukvård eller de sjukhemsplatser de skulle behöva.

Volontärarbete för ett mänskligare samhälle

Frivilligorganisationer och volontärer gör helt avgörande insatser bland de hemlösa. Inom Stockholms Stadsmission arbetar t.ex. 260 volontärer med ”allt från att bygga databaser till att servera kaffe utan att ta ett öre betalt” som man själva uttrycker det i tidningen Mission. De gör en stor insats för samhällets mest utsatta. De flesta människor känner djup tillfredsställelse i att kunna hjälpa medmänniskor som behöver dem, men de bidrar också med sitt volontärarbete till ett mänskligare samhälle. Många hemlösa drar sig undan all kontakt med kommunens socialtjänst.

Frivilligorganisationerna fyller därför en central roll som ett alternativ, och de kan ofta fungera som en väg in i samhället för människor som helt tappat tilltron till myndigheter och samhällets institutioner. Ett exempel är Göteborgs Räddningsmissions café dit det varje dag, fyra dagar i veckan, kommer mellan 50 och 80 personer. De får där möjlighet att sköta sin hygien, får lite mat i magen och någon att samtala med. Att bli mött med respekt av någon som vill och har tid att lyssna blir ofta det som behövs för att motivera till förändring.

Det finns en fundamental skillnad mellan oss och de socialistiska partierna i synen på frivilligorganisationer. Vi anser att de har en alldeles egen och unik roll att spela som en resurs för de hemlösa och samhället. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet tenderar att se frivilligorganisationer som ett trivsamt komplement. Folkpartiet liberalerna vill utveckla det frivilliga arbetet inom vård och omsorg – också bland de hemlösa.

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer – ofta mäns våld mot kvinnor, även föräldrars våld mot barn och våld inom homosexuella relationer – är ett stort och ofta dolt problem. Det är viktigt att socialtjänsten har kunskap om de mekanismer som kan ligga bakom våld i nära relationer, och det beroendeförhållande som finns mellan offer och förövare.

Folkpartiets politik på området har utvecklats närmare i andra motioner under mandatperioden.

Prostitution

Prostitution är en form av exploatering som inte har sin grund i ett fritt första-handsval, utan ska motverkas på många sätt. Samtidigt ska sägas att det finns en grundläggande distinktion mellan att vara tvingad av omständigheter att sälja sin egen kropp och att få sin kropp såld av andra. Oavsett vad orsakerna till prostitutionen är i det enskilda fallet, vill vi att lagstiftningen mot prostitution skärps och att polis, åklagare och sociala myndigheter förstärker sitt

Fel! Okänt namn på

arbete och samarbetet mot prostitution. Prostitution har ofta samband med missbruk och social utsatthet i barndomen. Folkpartiet föreslår åtgärder mot de problemen i våra motioner om missbruks- respektive barnfrågor.

I Sverige har vi sedan 1999 lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster, den s.k. sexköpslagen. Lagen innebär att den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Praxis när det gäller köp av sexuella tjänster visar dock att domstolarna använder den nedre delen av straffskalan och utdömer dagsböter. Om vi verkligen menar allvar i kampen mot sexslavhandel och prostitution, räcker det inte att luta sig tillbaka och hänvisa till att vi är det enda land som har en sexköpslag. Vi måste också se till att den används och att det finns möjlighet till påföljder som markerar allvaret i att utnyttja en annan människas utsatta situation.

En av de åtgärder som kan behövas är att skärpa lagen och införa brottet grovt köp av sexuella tjänster. Många åklagare som arbetar mot prostitution och människohandel menar att en sådan förändring är nödvändig. Den som har organiserat handeln eller bidragit till den kan dömas för människohandel för sexuella ändamål. Påföljden är fängelse i lägst två och högst tio år. Men den som köper sex kommer ofta undan och kan dessutom endast dömas för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. Detta innebär också att brottet inte är häktningsgrundande. Handlingen kan visserligen också innebära andra sexualbrott, som t.ex. våldtäkt och i dessa fall ge längre straff. Men att köpa sex från en person som är offer för människohandel måste kunna innebära en skarpare påföljd än i dag. De som köper sex är orsaken till att prostitution och människohandel kan fortsätta. Folkpartiet utvecklar sin politik på området ytterligare i motionen ”Sexhandeln med kvinnor och barn”.

Övriga frågor

Folkpartiet behandlar socialtjänstens barnfrågor, ihop med andra frågor som gäller barn, i en separat motion. Även äldreomsorgen, som formellt är socialtjänstens ansvar, behandlas i en separat motion.

Stockholm den 3 oktober 2005

Erik Ullenhag (fp)

Kerstin Heinemann (fp)

Linnéa Darell (fp)

Gabriel Romanus (fp)

Marita Aronson (fp)

Mia Franzén (fp)